

Runsten på vift

Ur Glimtar 1999:2

Katrine Bauers kåseri om Albystenens mystiska försvinnande och återfynd.

15 ALBY Sö 259 Albysten finns omnämnd redan 1774 på en lantmäterikarta, men om inskriftens lydelse eller stenens tillstånd säges intet. På 1850-talet berättas att stenen blivit sönderslagen för flera mansåldrar sedan och då fanns ännu tre små brottstycken kvar. Dessa var emellertid försvunna vid en undersökning som gjordes 1885. Stenens fotstycke kan man uppsöka i ett skogsbryn c:a 130 m norr om nya kyrkogårdens nordöstra hörn.

Sommaren 1996 fick Albystenen fötter och promenerade bort från sin gamla grop i ängsbacken nordost om Nya kyrkogården i Österhaninge. Den hade väl tröttnat på sin tusenåriga plats och längtade efter att få stå någon annanstans, helst uppe bland gravstenarna på kyrkogården och allra helst vid grindarna, där den kunde ses och beundras av alla. Ingen såg riktigt hur den fick fötter eller hur det gick till. Borta var den bara en dag.

Albystenens fadder och många andra blev mycket upprörda. Tjuvar! Säkert var det tjuvar som varit i farten, någon som av eget intresse ville ha en runsten

hemma i sin trädgård. Vad annars?

Kanske en utländsk liga specialiserad på statyer, urnor och minnesstenar för transport utomlands, till Sydamerika eller någon annanstans. För här i Sverige vet man ju att det är ett brott mot fornminneslagen att flytta en runsten.

Döm av allas förvåning när Albystenen hittades nästan genast och på mycket närmare håll än Sydamerika. Den låg på en lastpall i kyrkogårdens maskinpark. Men kyrkogårdens personal som kontaktades förklarade att runstenen minsann inte blivit bortrövad av dem. Det skulle aldrig falla dem in att flytta en runsten. Det hade Runverket gjort. Runverket å sin sida menade, att en flyttning av runstenen medgivits personalen vid kyrkogården, för att de ville ha den på en annan plats mer åskådlig för allmänheten, dessutom stod den i vägen ifall begravningsplatsen skulle utvidgas. Runverket hade inte heller flyttat stenen, de hade bara lagt upp den på en lastpall. Situationen tycktes otrolig, Självaste Runverket tycktes tillsammans med Kyrkogårdsförvaltningen ha brutit mot foplänninglagen, lagen som säger att man inte får förändra, skada eller ta bort en fäst fornämning. Inte ens en markägare får flytta en fast fornlämning på sin egen tomt. Runstenar eller fragment därav, räknas till fasta fornlämningar.

En forntida vägvisare

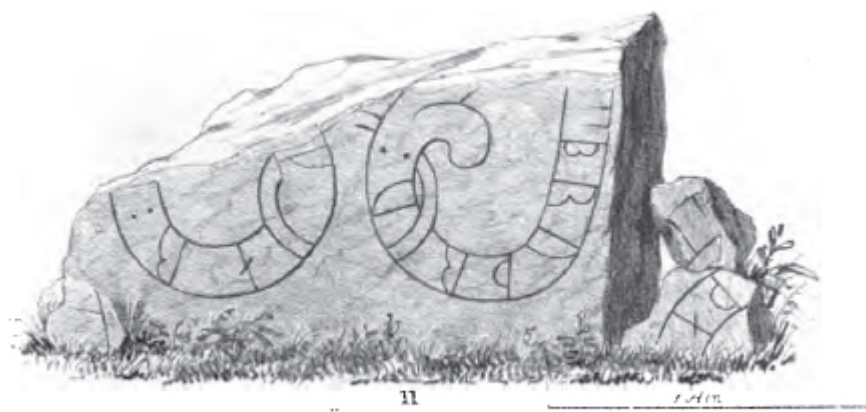
Massor med information skickades till de för flyttningen ansvariga, om Albystenens historia och varför den gamla platsen är så viktig. Det är inte bara runstenen i sig som har ett historiskt värde utan även dess placering i landskapsbilden. Platsen kan ju berätta varför människorna för tusen år sedan valde att resa stenen just där. Det var ingalunda en slump. Albystenen markerade på sätt och vis Albys yttersta utpost mot söder. Tillsammans med Sandastenen har den stått på gränsen mellan tre järnåldersgårdar och förbi runstenarna gick en forntida väg. Kom man färdandes på denna väg söderifrån, möttes man av runstenarna, samtidigt som man såg det forntida Alby med alla sina grå, timrade hus på andra sidan dalsänkan. Om en runsten flyttas från sin ursprungliga plats möbleras historien om, spåren i landskapet suddas ut och går inte mer att återställa. Möjligheten att även i framtiden uppleva den forntida miljön går om intet och en planering, i det här fallet av kyrkogården, tappar sin lokala förankring i det gamla kulturlandskapet. Tyvärr flyttades Sandastenen redan på 1800-talet till parken bakom Sandas huvudbyggnad, men det var långt innan fornminneslagen fanns.

Vi hittade runstenen på soptippen!

Både Kyrkogårdens förvaltare och Runverket förstod situationen. Två år hade gått sedan stenen flyttades och med vänliga ord gav de löfte om att stenen snarast skulle återbördas till sin gamla plats. Detta skulle ske senast våren 1998. Våren kom och gick, det blev sommar - höst, men ingen sten syntes till. Den gamla gropen förblev tom. Det blev vinter. Vid ett besök i januari 1999 gick jag och Arne Boman runt maskinparken vid kyrkogården och klättrade in på dess baksida. Vi var nyfikna på vart stenen tagit vägen.

Till vår fasa fick vi se att stenen kastats på soptippen. Bara ett hörn stack upp bland kablar, plank och annat skräp. Larmet gick bland Arkeologigruppens medlemmar som kom och bevittnade saken. Åter kontaktades Runverket och Kyrkogårdens förvaltare. Och vid ett hastigt sammankallat möte någon vecka senare med alla berörda parter kunde alla äntligen enas om att det var hög tid att flytta tillbaka stenen till sin rätta plats.

Lite fakta:

SÖDERMANLAND
Sotholms kd., Österhaninge, an., Alby

Albystenen, som endast är den forna runstens fotstycke, står sannolikt kvar på sin ursprungliga plats i kanten av en åkerholme och strax nordost om Österhaninge begravningsplats. Den står som en

gränsmarkering mellan byarna Alby, Lundby och Berga och sannolikt har en forntida väg gått förbi. Stenen står omnämnd på en lantmäterikarta 1774 och på 1850-talet uppgav Rickard Dybeck att han vid ett besök fått höra, att den "blivit sönderslagen för flera mansåldrar sedan". Av tre brottstycken som då fanns på platsen har två försvunnit men de syns på hans teckning här intill.

